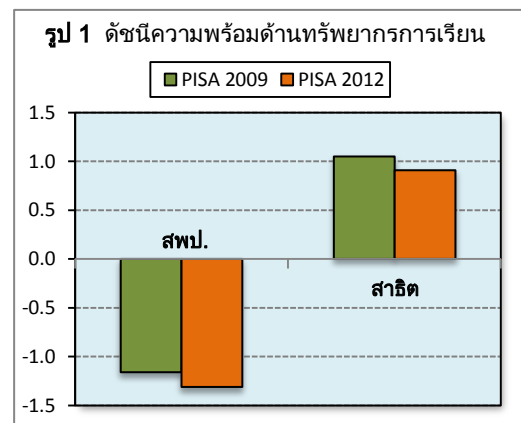

ความเป็นธรรมทางการศึกษาเป็นอย่างไร

ความไม่เท่าเทียมกันของภูมิหลังด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic, Social and Cultural Status; ESCS) เป็นเรื่องปกติในทุกสังคม แต่ประเด็นนี้มีความสำคัญทางการศึกษา เนื่องจากเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งเป็นธรรมดาที่นักเรียนที่มีภูมิหลังที่ด้อยเปรียบกว่ามักมีผลการประเมินต่ำความเป็นจริงในสังคมไทยเท่าที่พบจากการสำรวจ พบว่า ระบบโรงเรียนไทยมีความเหลื่อมล้ำอย่างสูงในโรงเรียนต่างกลุ่มกัน ตัวอย่างที่เห็นชัดจากในโรงเรียนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงที่สุดกับต่ำสุดของไทย ได้แก่ กลุ่มโรงเรียนสาธิตซึ่งเป็นโรงเรียนในเมืองใหญ่ (ดัชนี ESCS = 0.66) กับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (สพป.) ซึ่งเป็นโรงเรียนในชนบท (ดัชนี ESCS = -2.24) โรงเรียนสองกลุ่มนี้มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันถึงสามหน่วยดัชนี ซึ่งเป็นช่องว่างที่กว้างมาก ระบบโรงเรียนจึงมีภาระหน้าที่ที่จะต้องลดอิทธิพลของตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมนี้ ข้อมูลจาก PISA สามารถชี้ว่า ถ้าโรงเรียนหรือนักเรียนที่ด้อยเปรียบกว่าทางด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม มีทรัพยากรการเรียนที่เหมาะสมและพอเพียงจะสามารถลดอิทธิพลจากตัวแปรนี้ลงได้ (OECD, 2013b)

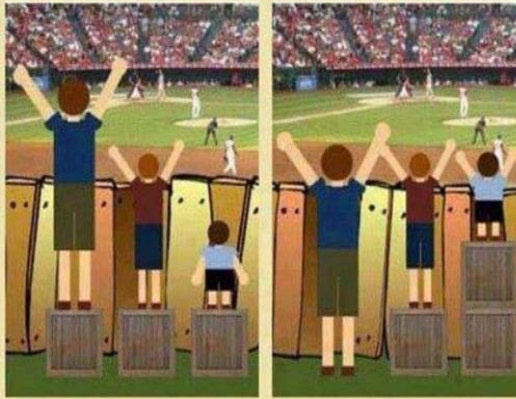
แต่ความจริงในระบบโรงเรียนไทยมิได้เป็นเช่นนั้น ข้อมูลทรัพยากรการเรียนของโรงเรียนสองกลุ่มนี้ ไม่ได้เป็นไปในทำนองที่จะลดผลกระทบของตัวแปรดังกล่าว เพราะพบว่าโรงเรียนที่ด้อยเปรียบเหล่านั้นยังคงเป็นโรงเรียนที่ขาดแคลนทรัพยากรมาก เมื่อเทียบดัชนีทรัพยากรการเรียนของกลุ่มสูงที่สุดกับกลุ่มต่ำสุด เช่น ระหว่างกลุ่มโรงเรียน สพป. กับ สาธิต ก็พบว่า ค่าดัชนีทรัพยากรแตกต่างกันมากกว่า 2 หน่วย (รูป 1) แสดงว่า โรงเรียนที่ด้อยเปรียบด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ได้รับการจัดสรรทรัพยากรการเรียนที่พอเพียง ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อดูแนวโน้มจะเห็นว่ากลุ่มที่มีทรัพยากรต่ำก็จะมีต่ำลงไปอีกตามเวลาที่ผ่านไป สำหรับประเทศไทย ดัชนีความพร้อมด้านทรัพยากรการเรียนมีความสัมพันธ์กับคะแนนคณิตศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ เมื่อค่าดัชนีเปลี่ยนไปหนึ่งหน่วย คะแนนคณิตศาสตร์จะเปลี่ยนไป 8.1 คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD คะแนนเปลี่ยนไป 7.7 คะแนน)

ถ้าดูระบบโรงเรียนที่ได้ชื่อว่ามีการศึกษาที่เป็นเลิศ เช่น เกาหลีใต้ ฟินแลนด์ และสิงคโปร์ แม้ในระบบฯ เหล่านี้มีโรงเรียนและนักเรียนที่แตกต่างด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ระบบฯ เหล่านี้ได้จัดสรรทรัพยากรการเรียนให้จน ไม่เห็นความแตกต่างหรือบางระบบโรงเรียนที่ยากจนกว่ากลับได้รับการจัดสรรมากกว่า ซึ่งค่าดัชนีทรัพยากรจะเป็นตัวชี้บอก เช่น ในฟินแลนด์ (ดัชนี ESCS กลุ่มสูงมีค่า 0.35 ส่วนกลุ่มต่ำมีค่า 0.01) เกาหลีใต้ (ดัชนี ESCS กลุ่มสูงมีค่า 0.03 ส่วนกลุ่มต่ำมีค่า 0.02) และสิงคโปร์ (ดัชนี ESCS กลุ่มสูงมีค่า 1.18 ส่วนกลุ่มต่ำมีค่าดัชนี 1.22) ระบบโรงเรียนเหล่านี้จึงมีความเป็นธรรม (Equity) สูงมาก

Equality doesn't mean Justice

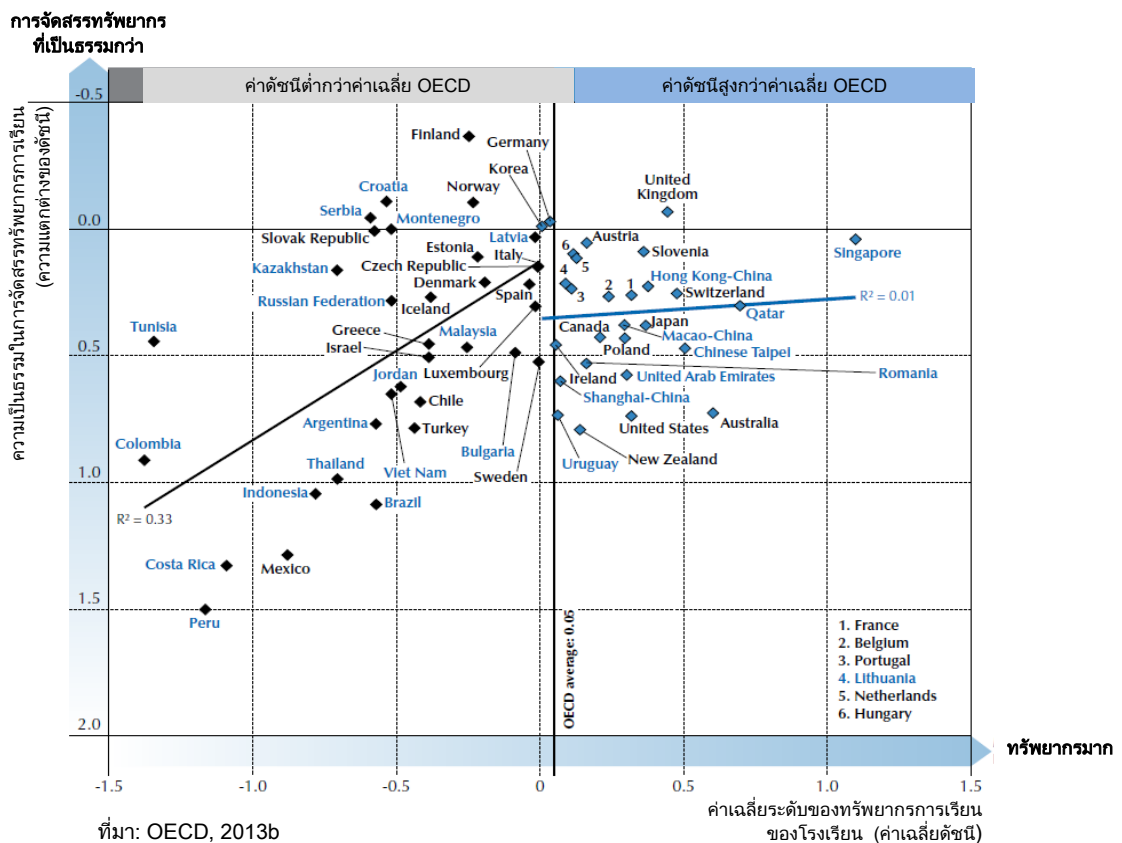
This is Equality This is Justice

เมื่อพูดถึงความเป็นธรรมทางการศึกษา มักจะเข้าใจว่าเมื่อจัดสรรทรัพยากรให้แก่โรงเรียนและนักเรียนอย่างเท่าเทียมกันหมด เช่น ให้การศึกษาฟรีเหมือนกันหมด ให้ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ทางการศึกษาเท่ากันหมด นั่นคือ ความเสมอภาคหรือความเป็นธรรม แต่ความจริงไม่ใช่เช่นนั้น การให้ที่เท่ากันนั้นยังไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรม เพราะผู้ที่ได้เปรียบอยู่หรือผู้มีต้นทุนสูงอยู่แล้วยิ่งได้เปรียบมากขึ้นไปอีก ในขณะที่ผู้ที่ด้อยเปรียบกว่าก็ยังคงความด้อยเปรียบอยู่อย่างเดิมหรือมากกว่าเดิม การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมจึงต้องคำนึงถึงต้นทุนที่โรงเรียน/นักเรียนมีอยู่แล้วด้วย แล้วจึงจัดสรรให้ตามความเหมาะสมและเป็นธรรม

รูป 2 ความเท่ากันกับความเป็นธรรม (ที่มา: <https://www.pinterest.com/pin/109704940897374904/>)

สถานการณ์ในระบบโรงเรียนไทยเท่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ยังอยู่ห่างไกลจากคำว่าความเป็นธรรมทางการศึกษา เพราะช่องว่างของการมีทรัพยากรกว้างมาก และระบบมักยึดหลัก "ให้เท่ากันหมด" โรงเรียนที่มีสถานะยากจนจึงยังอยู่ห่างไกลจากโรงเรียนที่รวยกว่า ซึ่งเป็นบริบทที่ผู้ด้อยเปรียบถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง ดังนั้น การจัดสรรทรัพยากรการเรียนที่เหมาะสมและเป็นธรรมที่ไม่มีกลุ่มใดถูกทิ้ง (No child left behind) จึงเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการยกระดับคุณภาพระบบโรงเรียนทั้งหมดของประเทศ

รูป 3 ความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรการเรียน

รูป 3 แสดงถึงความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรการเรียนของระบบโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นว่าระบบฯ ของประเทศไทยมีค่าดัชนีระหว่างกลุ่มสูงกับกลุ่มต่ำแตกต่างกันมาก และคล้ายคลึงกับประเทศคะแนนต่ำหลายประเทศ เช่น เปรู คอสตาริกา เม็กซิโก บราซิล และอินโดนีเซีย ในขณะที่อีกหลายประเทศ เช่น เกาหลี สิงคโปร์ เยอรมนี สาธารณรัฐสโลวัก ไม่มีความแตกต่างระหว่างสองกลุ่ม และอีกหลายประเทศที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง โรงเรียนกลุ่มสูงมีดัชนีทรัพยากรต่ำกว่ากลุ่มต่ำ เช่น ฟินแลนด์ สหราชอาณาจักร นอร์เวย์ เป็นต้น ดังนั้น ข้อมูลนี้ จึงชี้ชัดว่า ในความพยายามที่จะยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร เป็นอีกประเด็นที่จะต้องได้รับการพิจารณา

สำหรับระบบโรงเรียนของประเทศไทยใช้แนวปฏิบัติที่ “ให้เท่ากัน” คือ การศึกษาฟรีของรัฐที่ให้เท่ากันหมด ไม่ว่าโรงเรียนและนักเรียนจะมีพื้นฐานเดิมอย่างไร ทุกคนทุกที่จะได้สิ่งที่รัฐให้เท่ากัน แต่ในบริบทของสังคมในความเป็นจริง สิ่งของรัฐให้นั้นมีความสำคัญสำหรับนักเรียนที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ แต่อาจจะไม่มีความหมายใด ๆ สำหรับนักเรียนที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ตัวอย่างในรูป 4 จากประกาศของโรงเรียนเอกชนที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่รัฐให้นั้นเกือบไม่มีความหมาย หรือผู้รับ ไม่สนใจที่จะไปรับสวัสดิการส่วนนั้น

รูป 4 ประกาศให้ผู้ปกครองไปรับเงินของโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง

ห้องการเงินฝากแจ้งว่า ให้ท่านผู้ปกครองไปรับเงินคืนได้เนะครับ อยารอให้ถึงวันสุดท้ายเลยเพราะต่อแถวยาวจะหงุดหงิดกันเปล่า ๆ **ที่ไปสำรวจมาผู้ปกครองไปติดต่อรับเงินคืนกันน้อยมากครับ**

รับเงินอุดหนุน
ค่าเครื่องแบบนักเรียนและค่าอุปกรณ์การเรียน
ภาคเรียนที่ 1 / 2559

ระดับ	ค่าเครื่องแบบน.ร.	ค่าอุปกรณ์การเรียน
ปฐมวัย	300.-	100.-
ประถมศึกษา (ยกเว้นหลักสูตร English Program)	360.-	195.-
มัธยมศึกษาตอนต้น	450.-	210.-
มัธยมศึกษาตอนปลาย	500.-	230.-

โปรดนำไปเสร็จรับเงินมาขอรับเงินได้ที่ห้องการเงิน
ตั้งแต่วันที่ 6 มิ.ย. – 29 ก.ค. 2559

แต่ในทางกลับกัน โรงเรียนที่ยากจน ที่ขาดแคลนในพื้นที่ประชาชนยากจน เงินจำนวนนี้มีค่ามหาศาล ดังนั้นความเท่ากันจึงไม่ใช่ความเป็นธรรม ความเป็นธรรม คือ การส่งเสริมกลุ่มด้อยเปรียบให้มีโอกาสได้มีได้เป็นเท่าเทียมกับกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม

คำแนะนำจาก PISA

เนื่องจากข้อมูลชี้ว่า โรงเรียนที่มีนักเรียนส่วนมากมีพื้นฐานที่ด้อยเปรียบด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในเขตที่มีข้อมูลทางประชากรที่เสียเปรียบหรืออยู่ในชนบท และมักมีทรัพยากรคุณภาพต่ำกว่าโรงเรียนที่มีนักเรียนที่มีพื้นฐานที่ได้เปรียบด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม หรือโรงเรียนในเมืองและเมืองใหญ่ การจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ไม่ใช่เป็นเพียงเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาเท่านั้น แต่การจัดการทรัพยากรอย่างเป็นธรรมยังมีความสัมพันธ์กับผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่แสดงออกในการประเมินด้วย ในระบบโรงเรียนที่มีผลการประเมินสูง เช่น เกาหลีใต้ ฟินแลนด์ เยอรมนี สิงคโปร์ ครูใหญ่ในโรงเรียนที่ด้อยเปรียบกว่ารายงานว่า มีทรัพยากรการเรียนไม่แตกต่างจากครูใหญ่ในโรงเรียนที่ได้เปรียบกว่าหรือบางแห่งกลับมีมากกว่า แสดงว่าระบบฯ เหล่านี้ ได้สนับสนุนให้ผู้ด้อยเปรียบ ได้มีโอกาสที่เท่าเทียมกันกับผู้ที่ได้เปรียบ และในระบบฯ เหล่านี้ก็มีผลตอบแทน คือ คุณภาพการเรียนรู้ที่สูงของนักเรียนโดยรวมทั้งระบบ (OECD, 2013a)

จุดยุติ (End Point)

ข้อมูลจากการวิจัยนานาชาติชี้ว่า ทรัพยากรการเรียนเป็นตัวแปรที่อิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน และชี้ถึงอิทธิพลของภูมิหลังด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่อการเรียนรู้ แต่การกระจายทรัพยากรที่เป็นธรรม สามารถลดอิทธิพลของตัวแปรนี้ลงได้ ความเป็นธรรมทางการศึกษา มิได้มีความหมายถึงการให้ทรัพยากรที่เท่ากันหมด เพราะว่าการให้ที่เท่ากัน ไม่ได้ก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม เพราะคนที่มีต้นทุนเดิมมากยังคงมีมากเหนือคนอื่นอยู่ดี และคนที่มีต้นทุนเด็มน้อยก็ยังมีน้อยเหมือนเดิม และคนที่มามากกลับ ได้สิ่งที่ไม่มีความจำเป็นหรือไม่ต้องการ ในขณะที่คนที่มีต้นทุนน้อยยังไม่พอประทังแม้เพียงให้เกิดความเพียงพอ ระบบที่ประสบความสำเร็จไม่ได้ทอดทิ้งนักเรียนกลุ่มด้อยเปรียบ แต่ให้การกระจายทรัพยากรที่เป็นธรรม ซึ่งทำให้นักเรียนที่เสียเปรียบมีโอกาสเท่าเทียมกับนักเรียนกลุ่มอื่น ดังนั้น ส่วนหนึ่งในความพยายามยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน จึงต้องพิจารณาถึงแนวปฏิบัติด้านนี้ด้วย นั่นคือ การสนับสนุนนักเรียนและโรงเรียนที่ยากจน และที่อยู่ในพื้นที่ประชากรศาสตร์ที่ด้อยเปรียบกว่าด้านสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ

อ่านเพิ่มเติม

OECD (2013a), *PISA 2012 Results: Excellence Through Equity: Giving Every Student the Chance to Succeed (Volume II)*, PISA, OECD Publishing.

OECD (2013b), *PISA 2012 Results: What Makes Schools Successful? Resources, Policies and Practices (Volume IV)*, PISA, OECD Publishing.

โฟกัส หรือ จุดโฟกัส (Focal Point)

- ภาษาทางฟิสิกส์ หมายถึง จุดบนแกนของเลนส์หรือกระจกที่เป็นจุดรวมของรังสีขนานของแสงที่เกิดการหักเหเมื่อผ่านเลนส์ หรือเกิดการสะท้อนของรังสีขนานของแสงเมื่อตกกระทบทำให้จุดนั้นมีความชัดที่สุด ในทางสังคม หมายถึง ประเด็นที่เป็นที่สนใจ

จุดยุติ (End Point)

- ภาษาทางเคมี หมายถึง จุดที่การทำปฏิกิริยาเคมีเกิดขึ้นสมบูรณ์และมีสารใหม่เกิดขึ้นซึ่งอาจสังเกตได้จากการเปลี่ยนสีของสาร

